

સ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ સમક્ષ

આર/વિશેષ ફોજદારી અરજી નં. ૫૬૨૩ ઓફ ૨૦૨૦

મંજૂરી અને સહિ માટે:

નામદાર ન્યાયમૂર્તિશ્રી ગીતા ગોપી

=====

૧.	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદાઓ જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	હા.
૨.	પત્રકારને સોંપી શકાય કે નહીં?	હા.
૩.	શું ચુકાદાની તેમની સત્તાઓ?	ના.
૪.	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ, ૧૯૫૦ હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશના અર્થઘટન અંગે કાયદાના	ના.

	નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	
--	-----------------------------------	--

સુદેશ દેવેન્દ્રકુમાર જૈન

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

ઉપસ્થિતિ:

શ્રી રાજેશ કે. કાનાણી (૨૧૫૭) અરજદાર (ઓ) નંબર ૧ માટે
 સુશ્રી હીરલ કે શાહ (૧૦૬૮૪) સાથે શ્રી એ. કે. સાકુંડે એડવોકેટ
 પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૨
 પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૧ માટે શ્રી પ્રણવ ત્રિવેદી એપીપી (૨)

કોરમ:નામદાર ન્યાયમૂર્તિશ્રી ગીતા ગોપી

તારીખ:૦૪/૧૨/૨૦૨૦

મૌખિક ચુકાદો

૧. રૂલ. પ્રતિવાદી નં. ૨ તરફે હાજર રહેનાર વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી પ્રણવ ત્રિવેદી અને વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી હિરાલ શાહ રૂલની નોટિસની બજવાણી સ્વીકારે છે. આ કેસની જુદી જુદી તારીખો પર વિસ્તૃત સુનાવણી કરવામાં આવી હતી અને અગાઉની તારીખે, બંને પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની સંમતિથી, આ કેસની અંતિમ સુનાવણી હાથ ધરવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ ચુકાદો જાહેર કરવા માટે રાખવામાં આવ્યો હતો.

૨. નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ (સંક્ષિપ્તમાં 'એન.આઈ. એક્ટ, ૧૮૮૧') ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ચાર કેસોમાં દોષિત ઠરેલ અરજદારે, વડોદરાના રપમા એડિશનલ સિનિયર સિવિલ જજ અને સી.જે.એમ. દ્વારા ૦૭.૦૨.૨૦૧૯ ના રોજ ક્રિમિનલ કેસ નં. ૩૬૯૮૨ સને ૨૦૧૫ અને ક્રિમિનલ કેસ નં. ૩૬૯૮૩ સને ૨૦૧૫ માં કરવામાં આવેલ તેમજ જથા એડિશનલ જે.એમ.એફ.સી. વડોદરા દ્વારા ૦૩.૧૨.૨૦૧૯ ના રોજ ક્રિમિનલ કેસ નં. ૩૬૯૮૪ સને ૨૦૧૫ અને ક્રિમિનલ કેસ નં. ૩૬૯૮૫ સને ૨૦૧૫ માં સજાને ક્રમશઃ (એક પછી એક) ભોગવવાનો હુકમ રદ કરવા બાબતે અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ સજાઓ એકસાથે (સામેસામે) ભોગવવાના હુકમની દિશા નિર્દેશ મેળવવા માટે, ભારતના બંધારણની આર્ટિકલ ૨૨૬ તેમજ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડ (સંક્ષિપ્તમાં 'સી.આર.પી.સી.') ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અરજી દાખલ કરેલ છે. તમામ ફરિયાદો ૦૩.૦૭.૨૦૧૫ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ક્રિમિનલ કેસ નં.

૩૬૯૮૫ સને ૨૦૧૫ એ પ્રતિવાદી નં. ૨ – ઉત્પલ વિનાયક મહેતા, કે જેમણે બાકીની ત્રણ ફરિયાદો દાખલ કરી છે, તેમની માતા સુધા મહેતા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

૩. ચુકાદાઓ પરથી એકત્ર કરી શકાય તેવી હકીકતો ટૂંકમાં નીચે મુજબ છે:

૩.૧ અરજદાર અને તેની પત્ની રોકાણના ધંધામાં હતા, પ્રતિવાદી નં. ૨ નાણાકીય સલાહકાર છે. બંને પક્ષકારોનું ઇન્ડસ્ટ્રિયલ બેંકમાં બેંક ખાતું છે જ્યાં તેઓ એકબીજાના સંપર્કમાં આવ્યા હતા. અરજદારે પ્રતિવાદી નં. ૨ ને ઝવેરી સિક્કોરિટીઝમાં તેની પત્ની એજન્ટ હોવાના કારણે દર મહિને ૫૦% વળતર આપવાની ખાતરી આપીને રોકાણ કરવા માટે સમજાવ્યા હતા. પ્રતિવાદી નં. ૨ દ્વારા જુદી જુદી તારીખો પર ચેક આપીને અને રોકડમાં રૂ. ૩૭,૦૦,૦૦૦/- થી વધુની રકમનું રોકાણ કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રતિવાદી નં. ૨ પુત્રી હોવાના નાતે, રોકાણ પર સારું વળતર મેળવવા માટે તેમની માતા સુધા મહેતાને અરજદારને મળવા માટે સમજાવ્યા હતા અને તે મુજબ ચેક દ્વારા રૂ. ૪,૫૦,૦૦૦/- અને રોકડા રૂ. ૫૦,૦૦૦/- ચૂકવ્યા હતા.

૩.૨ જ્યારે પ્રતિવાદી નં. ૨ એ અરજદાર પાસેથી રોકાણની રકમ અને વળતરની માંગણી કરી, ત્યારે તે તે ચૂકવી શક્યો નહીં. ત્યારબાદ, સુધા મહેતાએ ફરિયાદ

નોંધાવવાની જાણ કરી, તેથી ૦૪.૦૨.૨૦૧૫ ના રોજ તેમની વચ્ચે એક નોટરાઈઝ્ડ કરાર કરવામાં આવ્યો હતો કે અરજદાર બાકીની રકમ પાછી ચૂકવી દેશે. અરજદારે પ્રતિવાદી નં. ૨ ને રૂ. ૩૦,૦૦,૦૦૦/-, રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦/- અને રૂ. ૮૫,૦૦,૦૦૦/- ના ચેકો અનુક્રમે તારીખ ૨૫.૦૪.૨૦૧૫, ૧૫.૦૫.૨૦૧૫ અને ૨૬.૦૨.૨૦૧૫ ના રોજ આપ્યા હતા અને ક્રિમિનલ કેસ નં. ૩૬૯૮૫ સને ૨૦૧૫ ના ફરિયાદી સુધા મહેતાને રૂ. ૪,૬૫,૦૦૦/- નો ચેક તારીખ ૨૭.૦૪.૨૦૧૫ ના રોજ આપ્યો હતો. તમામ ચેકો કિલચરન્સ માટે બેંકમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા; જો કે તે ચેકો વટાઈ શક્યા ન હતા અને 'ઈંડ અપૂરતું છે' ના શેરા સાથે પરત આવ્યા હતા.

૩.૩ અનુરૂપ ચેકોની રકમની માંગણી કરતી કાનૂની નોટિસો જારી કરવામાં આવી હતી. અરજદાર પેચી (નાણાં મેળવનાર) ને રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ ગયો, તેથી જે.એમ.એફ.સી. વડોદરા સમક્ષ અરજદાર વિરુદ્ધ એન.આઈ. એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ચાર ફરિયાદો દાખલ કરવામાં આવી. તમામ કેસો આગળની કાર્યવાહી માટે જે.એમ.એફ.સી. વડોદરા સમક્ષ એકસાથે મૂકવામાં આવ્યા હતા; જો કે, થોડા સમય પછી વહીવટી આદેશ હેઠળ, ક્રિમિનલ કેસ નં. ૩૬૯૮૪ સને ૨૦૧૫ અને ક્રિમિનલ કેસ નં. ૩૬૯૮૫ સને ૨૦૧૫ એમ બે કેસો જથ્થા એડિશનલ જે.એમ.એફ.સી. વડોદરા તરફ ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યા હતા.

૩.૪ એડિશનલ સિનિયર સિવિલ જજ અને સી.જે.એમ. દ્વારા ક્રિમિનલ કેસ નં. ૩૬૯૮૨ સને ૨૦૧૫ અને ૩૬૯૮૩ સને ૨૦૧૫ માં તા. ૦૭.૦૨.૨૦૧૯ ના રોજ આદેશ આપીને અરજદારને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો અને અનુક્રમે એક વર્ષ અને છ મહિનાની સખત કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી તેમજ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૫૭(૩) મુજબ પ્રતિવાદી નં. ૨ ને વળતર તરીકે અનુક્રમે રૂ. ૩૦,૦૦,૦૦૦/- અને રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦/- ની રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૫ અરજદાર ૦૭.૦૨.૨૦૧૯ ના રોજ કસ્ટડીમાં શરણાગતિ સ્વીકારી હતી અને તે ચુકાદાઓને પડકાર્યા ન હતા. ૦૩.૧૨.૨૦૧૯ ના રોજ, ચોથા એડિશનલ સિવિલ જજ અને જે.એમ.એફ.સી., વડોદરાએ, બાકીના બે કેસો એટલે કે સી.સી. નં. ૩૬૯૮૪ સને ૨૦૧૫ અને સી.સી. નં. ૩૬૯૮૫ સને ૨૦૧૫ માં, અરજદારને દોષિત ઠેરવ્યો હતો અને દરેક કેસમાં એક વર્ષની સાદી કેદની સજા ફટકારી હતી અને પ્રતિવાદી નં. ૨ તથા સુધા મહેતાને ત્રણ મહિનાની અંદર અનુક્રમે કુલ રૂ. ૮૫,૦૦,૦૦૦/- અને રૂ. ૪,૮૫,૦૦૦/- ચૂકવવાનો નિર્દેશ કર્યો હતો અને ચુકવણી ન કરવાના સંજોગોમાં દરેક કેસમાં એક મહિનાની સાદી કેદની સજાનો આદેશ કર્યો હતો. એવું પણ નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું હતું કે બંને સજાઓ ક્રમશઃ એટલે કે એક પછી એક ચાલશે. આમ, અરજદાર તેની પર

લાદવામાં આવેલી સજાઓ ક્રમશઃ (એક પછી એક) ચાલવાને બદલે એકસાથે (સામેસામે) ચાલે તે માટેનો આદેશ કરવા પ્રાર્થના કરે છે.

૪. અરજદાર વતી વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી રાજેશ કે. કાનાણીએ અરજી મેમોમાં ઉઠાવેલા મુદ્દાઓ પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી હતી કે સમાન ગુના માટે એક પછી એક બે વાર સજા ભોગવવાનો નિર્દેશ કરવો એ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ તેમજ ભારતના બંધારણની આર્ટિકલ ૨૦(૨) નું સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન છે, કારણ કે કોઈપણ વ્યક્તિને સમાન ગુના માટે એક કરતાં વધુ વખત પ્રોસિક્યુટ અને સજા કરી શકાશે નહીં અને તેથી જણાવ્યું હતું કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે ન્યાયના હેતુઓને પૂર્ણ કરવા માટે સજાઓ એકસાથે (સામેસામે) ચાલવાનો આદેશ આપવો જોઈતો હતો.

૪.૧. અરજદારના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી કાનાણીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તમામ ચાર કેસોમાં પ્રતિવાદી નં. ૨ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવાની પ્રકૃતિ સમાન છે, જે શંકાસ્પદ વિના સૂચવે છે કે તે સમાન પક્ષકારો વચ્ચેનો એક જ વ્યવહાર છે, જેના પરિણામે વડોદરાની સમાન કોર્ટમાં એન.આઈ. એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ચાર ફરિયાદો દાખલ થઈ છે અને વહીવટી આદેશના કારણે બે કેસો અલગ કરવામાં આવ્યા હતા અને અન્ય કોર્ટમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યા હતા. શ્રી કાનાણીએ રજૂઆત કરી હતી કે સી.સી. નં. ૩૬૯૮૨ સને ૨૦૧૫ અને

સી.સી. નં. ૩૬૯૮૩ સને ૨૦૧૫ માં, એડિશનલ સિનિયર સિવિલ જજ અને સી.જે.એમ. એ અરજદારને દોષિત ઠેરવતી વખતે એ સ્પષ્ટ કર્યું નથી કે સજાઓ એકસાથે ચાલશે કે ક્રમશઃ, છતાં બંને કેસો સમાન વ્યવહાર માટે સમાન પક્ષકારો વચ્ચે એકસાથે ચલાવવામાં આવ્યા હતા, જેથી સમાન ગુના માટે બે સજાઓ એક પછી એક ભોગવવી પડે છે, જે ભેદભાવપૂર્ણ પ્રકૃતિની છે. વધુમાં દલીલ કરી હતી કે નીચલી કોર્ટે સી.સી. નં. ૩૬૯૮૪ સને ૨૦૧૫ અને સી.સી. નં. ૩૬૯૮૫ સને ૨૦૧૫ માં અરજદારને દોષિત ઠેરવતી વખતે સજાઓ ક્રમશઃ ચલાવવાનો નિર્દેશ કરીને ભૂલ કરી છે, કારણ કે બંને નીચલી કોર્ટો સમક્ષ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી સ્વરૂપમાં પુરાવાઓનો સમાન સમૂહ હતો. અરજદારના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી કાનાણીએ એ મુદ્દો ઉઠાવ્યો હતો કે નીચલી કોર્ટો એ સમજવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે કે જો સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭(૧) ના નિયમો અનુસાર વિચારણા કરવામાં આવે ત્યારે જો ગુનાઓ અને વ્યવહારો સમાન હોય તો સજાઓ એકસાથે ચલાવવાનો આદેશ આપવો તે કોર્ટનો વિવેકાધીન અધિકાર છે. એન.આઈ. એક્ટ, ૧૯૮૧ ની કલમ ૧૩૮ એ જામીનપાત્ર, બિન-ગુનાહિત (બિન-આરોપિત/બિન-સંજોચ) અને સમાધાનપાત્ર છે. તે મહત્તમ બે વર્ષની કેદની જોગવાઈ કરે છે અને જો અરજદારને તમામ ચાર કેસોમાં ક્રમશઃ સજા ભોગવવાની ફરજ પાડવામાં આવે, તો તેના પરિણામે અરજદાર એન.આઈ. એક્ટ, ૧૯૮૧ ની કલમ ૭૮ અથવા કલમ ૧૩૮ હેઠળ વિગતવાર કલ્પના કરાયેલ સમયગાળા કરતાં વધુ સમય માટે

જેલ પાછળ રહેવા પામશે, જેનું ટ્રાયલ કોર્ટના ન્યાયાધીશો દ્વારા ચિંતન થવું જોઈતું હતું, તેમ શ્રી કાનાણીએ દલીલ કરી હતી.

૪.૨ મોહમ્મદ અખ્તર હુસૈન @ ઈબ્રાહિમ અહેમદ ભટ્ટી વિરુદ્ધ આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ (પ્રિવેન્શન) અમદાવાદ અને અન્યના કેસમાં આપવામાં આવેલા ચુકાદા પર આધાર રાખીને, (૧૯૮૮) ૪ એસસીસી ૧૮૩ માં નોંધાયેલ છે, શ્રી કાનાણીએ રજૂઆત કરી હતી કે વર્ષોથી એકસાથે ચાલતી સજાઓ માટેનો મૂળભૂત અંગૂઠાનો નિયમ (બેઝિક રૂબ ઓફ થમ્બ) એ સિંગલ ટ્રાન્ઝેક્શન (એક જ વ્યવહાર) નો નિયમ રહ્યો છે.

૪.૩ અરજદારના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી કાનાણીએ સેનાલ એસ/ઓ અફસાર શેખ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્યના કેસમાં, ૨૦૧૯ (૧) જીએલએચ ૭૩૮ માં નોંધાયેલ, અને શ્યામ પાલ વિરુદ્ધ દયાવતી બેસોયા અને અન્યના કેસમાં, (૨૦૧૬) ૧૦ એસસીસી ૭૬૧ માં નોંધાયેલ, સત્તાધિકારીઓ પર પાછા આધાર રાખ્યો હતો, જેથી વધુમાં દલીલ કરી શકાય કે નાણાકીય સમસ્યાઓને કારણે અરજદાર ચુકાદાઓને પડકારવા અથવા અપીલમાં ફરજિયાત પ્રારંભિક રકમ જમા કરાવવાની સ્થિતિમાં નથી.

પ. પ્રતિવાદી નં. ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી એ.કે. સાકુંડેએ વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી હિરાલ શાહ સાથે મળીને દલીલ કરી હતી કે સમાન પક્ષકારો વચ્ચેના વ્યવહારો ચાર અલગ-અલગ વ્યવહારો હતા. અરજદારે જુદી જુદી રકમના અને જુદી જુદી બેંકોના ચાર ચેકો આપ્યા હતા, જે 'ફંડ અપૂરતું છે' ના શેરા સાથે પરત આવ્યા હતા. ત્યારબાદ પ્રતિવાદી નં. ૨ એ અરજદારને ચાર નોટિસો જારી કરી હતી અને બાકી રકમની માંગણી કરી હતી. તેથી, તે સાબિત થાય છે કે તે કોઈ એક જ વ્યવહાર ન હતો, પરંતુ સમાન પક્ષકારો વચ્ચેના ચાર અલગ-અલગ વ્યવહારો હતા. તેઓ રજૂઆત કરે છે કે પ્રતિવાદી નં. ૨ એ તમામ ચાર વ્યવહારો માટે અલગ કેસો દાખલ કર્યા હતા, કારણ કે અરજદારે નોટિસ મુજબ અથવા નીચલી કોર્ટો દ્વારા જારી કરાયેલ પ્રથમ સમન્સ પછી પણ પાલન કર્યું ન હતું.

પ.૧ પ્રતિવાદી નં. ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી સાકુંડેએ જણાવ્યું હતું કે કાયદાકીય સમયમર્યાદાની અંદર ચેકો બેંકમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને કાયદા મુજબ પ્રદાન કર્યા મુજબ અરજદારને નોટિસો જારી કરવામાં આવી હતી; જો કે અરજદાર નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર ચૂકવણી કરી શક્યો ન હતો. વધુમાં, રજૂઆત કરી હતી કે કલમ ૧૩૮ (એ) (બી) અને (સી) મુજબની તમામ આવશ્યકતાઓ પ્રતિવાદી નં. ૨ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે, જે એન.આઈ. એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ ગુનો બને છે. ફરિયાદો પાલન કરવાની મર્યાદાઓની અંદર દાખલ કરવામાં આવી છે.

પ.૨ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી સાકુંડેએ દલીલ કરી હતી કે સમગ્ર ટ્રાયલ દરમિયાન, અરજદારે ક્યારેય દેવું ચૂકવીને પ્રતિવાદી નં. ૨ પ્રત્યેની પોતાની નાણાકીય જવાબદારીઓ નિભાવવાની તૈયારી બતાવી ન હતી, કે ન તો કોર્ટના આદેશો મુજબ બાકી રકમ ચૂકવવાની તૈયારી દર્શાવી છે, અરજદાર ભૌતિક તથ્યોને છુપાવીને ખોટા દાવાઓ સાથે આ કોર્ટ સમક્ષ આવ્યો છે. શ્રી સાકુંડે રજૂઆત કરે છે કે આ કોર્ટનો સંપર્ક કરતા પહેલા અરજદારે યોગ્ય ફોરમ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવી જોઈતી હતી. ચેકો અનાદર થવા અંગેના પુરાવાઓ ઉપલબ્ધ છે, અરજદારે પ્રતિવાદી નં. ૨ ને છેતરવાના ઇરાદાથી ઉપરોક્ત ગુનો આચર્યો છે જે તથ્યો કાયદાની કોર્ટમાં સાબિત થયા છે. તેઓ રજૂઆત કરે છે કે દાવાની રકમ, વ્યવહારો, દાવાની પ્રક્રિયા અને નીચલી કોર્ટોના ચુકાદાઓ દરેક વ્યવહાર માટે અલગ-અલગ છે; જો કે, ટ્રાયલ શરૂ થઈ ત્યારે અરજદારે કેસોના વિલીનીકરણ (મર્જર) માટે પ્રાર્થના કરવી જોઈતી હતી.

પ.૩ પ્રતિવાદી નં. ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી સાકુંડેએ તેમની દલીલોને સમર્થન આપવા માટે નીચેના સત્તાધિકારીઓ પર આધાર રાખ્યો હતો:

(i) જી. સરવણન વિરુદ્ધ જે. શંકરનારાયણનના કેસમાં, મદ્રાસ હાઈકોર્ટની મધુરાઈ બેંચ દ્વારા ક્રિમિનલ ઓ.પી. (એમડી) નં. ૧૪૦૫૬ સને ૨૦૧૯ માં આપવામાં આવેલ ચુકાદો;

(ii) પંજાબ રાજ્ય વિરુદ્ધ મદન લાલના કેસમાં, (૨૦૦૯) ૫ એસસીસી ૨૩૮ માં નોંધાયેલ;

(iii) પંજાબ રાજ્ય વિરુદ્ધ રણજીત કૌરના કેસમાં, ૨૦૨૦ (૧) એમડબલ્યુએન (ક્રિ.) ૧૬૧ (એસસી) માં નોંધાયેલ.

૫.૪. તેથી, પ્રતિવાદી નં. ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી સાકુંડેએ રજૂઆત કરી હતી કે નીચલી કોર્ટોના ચુકાદાઓ અને હુકમો ન્યાયી અને યોગ્ય છે અને આ કોર્ટ નીચલી કોર્ટોના ચુકાદાઓ અને હુકમોમાં ઉલ્લેખિત વળતરની રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપીને અરજી ફગાવી શકે છે.

૬. બંને પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની દલીલો સાંભળી અને રેકૉર્ડ પર રજૂ કરાયેલ સામગ્રીની ચકાસણી કરી. વિચારણા અને નિર્ણય માટેનો ટૂંકો પ્રશ્ન એ છે કે, શું આ કોર્ટ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સહજ શક્તિઓ (ઈન્ટરન્ટ પાવર્સ) નો ઉપયોગ કરવા માટે આહ્વાન પામે છે, અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ ને અમલમાં મૂકીને ચાર અલગ-અલગ કેસોમાં સજાઓ એકસાથે (સામેસામે) ચલાવવાનો આદેશ પસાર કરી શકે છે?

૬.૧ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ એ 'આ કોડમાં કંઈપણ' શબ્દોથી શરૂ થાય છે, જેનો અર્થ એ છે કે તે એક સર્વોચ્ચ જોગવાઈ છે, કોડની કોઈપણ જોગવાઈ સહજ શક્તિઓને મર્યાદિત કે પ્રતિબંધિત કરતી નથી. ઉપરોક્ત શક્તિનો ઉપયોગ કરવા માટેની માર્ગદર્શિકા કલમ ૪૮૨ માં જ પ્રદાન કરવામાં આવી છે એટલે કે કોઈપણ કોર્ટની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને અટકાવવા માટે અથવા અન્યથા ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા માટે. કલમ ૪૮૨ હાઈકોર્ટને કોઈ નવી શક્તિ પ્રદાન કરતી નથી; તે માત્ર કોઈપણ કોર્ટની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે અથવા ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા માટે જરૂરી હાઈકોર્ટ પાસેની હાલની સહજ શક્તિઓનું રક્ષણ કરે છે. તે પણ એટલું જ સારી રીતે સ્થાપિત છે કે જો પીડિત પક્ષની ફરિયાદોના નિવારણ માટે કોડમાં ચોક્કસ જોગવાઈ હોય, તો આ શક્તિનો આશ્રય લેવો જોઈએ નહીં. તેનો ઉપયોગ ખૂબ જ ઓછી માત્રામાં (કંજૂસાઈથી) થવો જોઈએ અને કોડની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈમાં જડિત કાયદાના સ્પષ્ટ પ્રતિબંધ વિરુદ્ધ તેનો ઉપયોગ થવો જોઈએ નહીં.

૬.૨. મધુ લિમચે વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના કેસમાં, એઆઈઆર ૧૯૭૮ એસસી ૪૭ માં નોંધાયેલ, એપેક્સ કોર્ટે હાઈકોર્ટ દ્વારા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે કેટલાક નિયંત્રક સિદ્ધાંતો નક્કી કર્યા છે. તેનો સારાંશ નીચે મુજબ આપી શકાય છે:

(i) જો પીડિત વ્યક્તિની ફરિયાદોના નિવારણ માટે ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડમાં ચોક્કસ જોગવાઈ હોય, તો શક્તિનો આશ્રય લેવો નહીં;

(ii) તેનો ઉપયોગ ફક્ત કોઈપણ કોર્ટની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે અથવા અન્યથા ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા માટે ખૂબ જ ઓછી માત્રામાં કરવો જોઈએ, અને

(iii) કાયદાના સ્પષ્ટ પ્રતિબંધ સામે તેનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં.

૬.૩ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ સચવાયેલી હાઈકોર્ટના સહજ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા માટેના આ માપદંડોને ધ્યાનમાં રાખીને, વિચારણા હેઠળના મુદ્દાની તપાસ થવી યોગ્ય છે.

૬.૪ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે એમ.આર. કુડવા વિરુદ્ધ આંધ્રપ્રદેશ રાજ્યના કેસમાં, (૨૦૦૭) ૨ એસસીસી ૭૭૨ માં નોંધાયેલ, એવું આયોજન કર્યું હતું કે હાઈકોર્ટ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ બે અલગ-અલગ કેસોમાં ફટકારવામાં આવેલી સજાઓ એકસાથે ચાલશે તેવો આદેશ આપવા માટે તેની સહજ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકે નહીં. એવું પણ આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળની શક્તિનો ઉપયોગ ફક્ત કોર્ટ દ્વારા જ કરી શકાય છે, જ્યારે તે અપીલ કોર્ટ અથવા રિવિઝનલ કોર્ટ તરીકે

અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી હોય. આ કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ દાખલ કરાયેલી અરજી પર હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશનું ન્યાયાધીશ કરી રહી હતી. તેમાં નીચે મુજબ આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું:

૭. "હાઈકોર્ટ આ પ્રકારના કેસમાં તેની સહજ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકી ન હોત કારણ કે અપીલમાં ચુકાદાઓ પસાર કરતી વખતે તેણે તેવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કર્યો ન હતો. તેથી, કોડની કલમ ૪૮૨ એ યોગ્ય ઉપાય ન હતો કારણ કે એ હકીકત ધ્યાનમાં લેતા કે ટ્રાયલ જજ કે હાઈકોર્ટ દોષિત ઠેરવવા અને સજાના ચુકાદાઓ પસાર કરતી વખતે એવું દર્શાવ્યું ન હતું કે બંને કેસોમાં અપીલકર્તા સામે પસાર કરાયેલી સજાઓ એકસાથે ચાલશે કે કલમ ૪૨૭ આકર્ષિત થશે. તેથી, હાઈકોર્ટ દ્વારા અલગ અને સ્વતંત્ર કાર્યવાહીમાં ઉપરોક્ત જોગવાઈ લાગુ કરી શકાતી નથી."

સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭(૧) અને કલમ ૪૨૭(૨) વચ્ચે સૂક્ષ્મ તફાવત છે. કલમ ૪૨૭(૨) એ જેલ સત્તાવાળાઓને બે આજીવન કેદને એકસાથે ગણવાની વિવેકાધીન સત્તા આપે છે અને તેમાં કોર્ટની પરોપકારિતા માટે કોઈ અવકાશ નથી, કારણ કે તે ધારાસભાની ગેરંટી છે. કોર્ટો આ અધિકારો છીનવી શકતી નથી, કે જેલ સત્તાવાળાઓ કેદીને તેનાથી વંચિત રાખી શકતા નથી.

ઉપ-કલમ સ્પષ્ટ છે; કેદીએ કોઈપણ અધિકારક્ષેત્રનો આશ્રય લેવાનો નથી પછી ભલે તે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ હોય કે ભારતના બંધારણની આર્ટિકલ ૨૨૬ હેઠળ હોય અને બે આજીવન કેદ એકસાથે ચલાવવા માટે દયાની ભીખ માંગવાની નથી. જ્યારે કલમ ૪૨૭(૧) હેઠળ, જો આરોપી પહેલેથી જ કેદની સજા ભોગવી રહ્યો હોય, તો પાછળથી દોષિત સાબિત થવા પર કેદની સજાને અગાઉની સજા સાથે એકસાથે ચલાવવાનો નિર્દેશ આપવા માટે, સજાઓ ક્રમશઃ અથવા એકસાથે ચાલવાનો આદેશ આપવાની વિવેકાધીન સત્તા કોર્ટે ચલાવવી પડશે. કલમ ૪૨૭(૧) નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:

"જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પહેલેથી જ કેદની સજા ભોગવી રહી હોય ત્યારે તેને પાછળથી દોષિત સાબિત થવા પર કેદ અથવા આજીવન કેદની સજા કરવામાં આવે છે, ત્યારે આવી કેદ અથવા આજીવન કેદ, તેને અગાઉ જે કેદની સજા કરવામાં આવી છે તેની મુદત પૂરી થયા પછી શરૂ થશે, સિવાય કે કોર્ટ એવો નિર્દેશ કરે કે પાછળથી કરવામાં આવેલી સજા આવી અગાઉની સજા સાથે એકસાથે ચાલશે."

૭.૧ ધારાસભાનો હેતુ દેખીતી રીતે એવો પ્રતીત થાય છે કે જે વ્યક્તિ પહેલેથી જ કેદની સજા ભોગવી રહી છે તેને પાછળથી અન્ય ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે અને સજા કરવામાં આવે, તો પાછળથી દોષિત ઠેરવવા પર ફટકારવામાં આવેલી સજા તે જે સજા પહેલેથી જ ભોગવી રહી છે તેની મુદત પૂરી થયા પછી જ

શરૂ થશે. કલમ ૪૨૭(૧) પાછળથી દોષિત ઠેરવવા અંગે કોર્ટને આપવામાં આવેલી વિવેકાધીન સત્તાના માધ્યમથી આ સામાન્ય નિયમના અપવાદ તરીકે જડિત છે. તે પણ એટલું જ સારી રીતે સ્થાપિત છે કે ન્યાયના વહીવટ દરમિયાન યોગ્ય કરવા અને ખોટાને સુધારવા માટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સહજ શક્તિનો ઉપયોગ કરવાનો છે, જે ન્યાયના હેતુઓ માટે ખૂબ જ ઓછી માત્રામાં ઉપયોગમાં લેવા જોઈએ અને નિયમિત બાબત તરીકે નહીં.

૭.૨ એમ.આર. કુડવાના ચુકાદા (ઉપર દર્શાવેલ) પર આધાર રાખીને, પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટની ફૂલ બેંચે જંગ સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્યના કેસમાં, ૨૦૦૮ (૧) આરએન્ડઆર (ક્રિમિનલ) માં નોંધાયેલ, આયોજન કર્યું હતું કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ સજાઓને એકસાથે ચલાવવાની સત્તા કોર્ટ દ્વારા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ ચલાવી શકાતી નથી. ડિવિઝન બેંચે નીચેના શબ્દોમાં મોટી બેંચ પાસેથી માર્ગદર્શન માંગ્યું હતું:

"આ ચુકાદાઓ (ઉપર દર્શાવેલ) પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, જો કે જ્યારે બે અલગ-અલગ ગુનાઓ આચરવામાં આવ્યા હોય ત્યારે ક્રમશઃ સજાઓને એકસાથે સજાઓમાં ફેરવવાની વિવેકાધીન સત્તા કોર્ટ પાસે છે, પરંતુ આ ન્યાયિક વિવેકાધીન સત્તા ક્યા સિદ્ધાંતો, પદ્ધતિ અને કઈ રીતે ચલાવવાની છે, તે નક્કી કરવામાં આવ્યું નથી."

૭.૩ કૂલ બેંચે સમગ્ર મુદ્દાની તપાસ કર્યા પછી સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટેના સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ નક્કી કર્યા:

"આમ, તે ઉભરી આવી શકે છે કે સજાઓને ક્રમશઃ અથવા એકસાથે ચલાવવાનો વિવેકાધીન અધિકાર વિવિધ વિચારણાઓ દ્વારા સંચાલિત થશે, જેમ કે દરેક કેસની હકીકતો, ગુનાઓની પ્રકૃતિ અને લક્ષણ, ફોજદારી ઇતિહાસની શીટ અને અપરાધીનો રેકૉર્ડ, તેની ઉંમર, જાતિ. અમારા મતે, આ વિચારણાઓ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭(૧) દ્વારા વિવેકાધીન સત્તાના ઉપયોગ માટે સંબંધિત પ્રતીત થશે. ધ્યાનમાં લેવા માટે સંબંધિત હોઈ શકે તેવા તમામ પરિબલોને સંપૂર્ણ રીતે રજૂ કરવાનું શક્ય નથી અને મૂળભૂત રીતે તે કોર્ટ દ્વારા આ સંબંધમાં તેના વિવેકાધીન અધિકારનો ઉપયોગ કરતી વખતે નોંધવાના દરેક કેસની હકીકતો પર આધાર રાખશે. જો કે, એ નોંધવાની જરૂર પડી શકે છે કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ સામાન્ય નિયમ ક્રમશઃ સજાઓ પ્રતીત થાય છે. ત્યારબાદ સજા ફટકારતી કોર્ટને એકસાથે ચલાવવાનો નિર્દેશ આપવા માટે વિવેકાધીન સત્તા આપવામાં આવે છે. એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું પડી શકે છે કે જો અપરાધી આદતવાળો હોય તેવા કેસમાં એકસાથે ચલાવવાનો સિદ્ધાંત લાગુ કરવામાં આવે તો તે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ માં દર્શાવેલ ખૂબ જ મૂળભૂત અને સામાન્ય નિયમોને નકારી શકે છે. જો અપરાધી આદતવાળો

હોવાની આવી વિચારણાને અવગણીને આવા સિદ્ધાંતો સાર્વત્રિક રીતે લાગુ કરવામાં આવે, તો તે નકારાત્મક રીતે શત્રુતાપૂર્ણ ભેદભાવ તરફ દોરી શકે છે કારણ કે ત્યારે તે સામાન્ય તેમજ આદતવાળા અપરાધીને સમાન સારવાર આપવા સમાન બનશે. તદનુસાર, સજાઓ ક્રમશઃ ભોગવીને આદતવાળા અપરાધીને અલગ તારવવાની બાબતને પણ સિદ્ધાંત તરીકે સ્વીકારી શકાય છે."

૭.૪ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટેના સિદ્ધાંતો નક્કી કરતી વખતે, એમ.આર. કુડવા (ઉપર દર્શાવેલ) માં કરવામાં આવેલી અવલોકનો પર આધાર રાખીને ફૂલ બેંચે આયોજન કર્યું હતું કે સી.આર.પી.સી. કલમ ૪૨૭ મુજબનો વિવેકાધીન અધિકાર ટ્રાયલ કોર્ટ, અપીલ કોર્ટ અથવા રિવિઝનલ કોર્ટ પાસે ઉપલબ્ધ છે, પરંતુ સી.આર.પી.સી. કલમ ૪૮૨ હેઠળ શક્તિઓનો ઉપયોગ કરતી હાઈકોર્ટ પાસે નહીં.

૭.૫ આમ, જો ટ્રાયલ કોર્ટ મૌન હોય અને સજા એકસાથે ચલાવવા માટે કોઈ નિર્દેશ આપ્યો ન હોય, તો તે માત્ર ક્રમશઃ જ ચાલશે કારણ કે કલમ ૪૨૭(૧) હેઠળ સામાન્ય નિયમ ક્રમશઃ સજા માટેનો છે. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧ ને ધ્યાનમાં લેતા પણ, સામાન્ય નિયમ એ છે કે સજા ક્રમશઃ હોવી જોઈએ સિવાય કે કોર્ટ તેને એકસાથે ચલાવવાનો નિર્દેશ આપે. સમાન કોર્ટમાં અથવા અલગ

ટ્રાયલમાં અન્ય કોઈપણ ગુના માટે આપવામાં આવેલી મૂળભૂત કેદની સજા સાથે દંડની ચુકવણી ન કરવા બદલ કેદની સજાનો નિર્દેશ કરવા માટે કોડમાં કોઈ જોગવાઈ પણ નથી.

૮. સેનાલ એસ/ઓ અફસાર શેખ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્યના કેસમાં, ૨૦૧૯ (૧) જી.એલ.એચ. ૭૩૮ માં નોંધાયેલ, આ કોર્ટે સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ અરજી નં. ૩૦૦૬ સને ૨૦૧૮ માં, વી.કે. બંસલ વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્યના કેસમાં, (૨૦૧૩) ૭ એસસીસી ૨૧૧ માં નોંધાયેલ, ચુકાદાનો સંદર્ભ લીધો હતો, જેથી તેમાંથી અવલોકન કરી શકાય કે ઉપરોક્ત કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ધારણ માટે આવેલો પ્રશ્ન એ હતો કે શું હાઈકોર્ટ નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ એક્ટની કલમ ૧૩૮ હેઠળના કેસોના સંબંધમાં અપીલકર્તાને ફટકારવામાં આવેલી સજાઓ એકસાથે ચલાવવા માટે કોડની કલમ ૪૮૨ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૪૨૭ ના નિયમો અનુસાર નિર્દેશ માટે અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી પ્રાર્થનાને અસ્વીકાર કરવામાં સાચી હતી કે કેમ. ઉપરોક્ત ચુકાદાનો પેરા ૧૦ નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:

"આપણે આ હાથ પરના કેસમાં કોડની કલમ ૪૨૭(૧) હેઠળ ઉપલબ્ધ શક્તિની પ્રકૃતિ સાથે વધુ સંબંધિત છીએ, જે અમારા મતે કલમ ૪૨૭ ની ઉપ-કલમ (૧) ના પ્રોવાઈઝો હેઠળ આવતી ત્રણ પરિસ્થિતિઓ, તેની ઉપ-કલમ (૨) હેઠળ આવતી બીજી પરિસ્થિતિ અને ત્રીજી જ્યાં કોર્ટ

સજાઓ એકસાથે ચાલશે તેવો નિર્દેશ કરે છે તે સિવાય અનુસરવા માટેના સામાન્ય નિયમનું નિર્દેશન કરે છે. કલમ ૪૨૭(૧) પરથી તે સ્પષ્ટ છે કે કોર્ટ પાસે નિર્દેશ જારી કરવાની શક્તિ અને વિવેકાધીન સત્તા છે પરંતુ કોર્ટને સોંપવામાં આવેલી શક્તિની પ્રકૃતિમાં જ વિવેકાધીન શક્તિએ ન્યાયિક રેખાઓ પર જવું પડશે અને યાંત્રિક, લાકડાના કે રૂઢિચુસ્ત (પેડાન્ટિક) રીતે નહીં. કોર્ટો દ્વારા આવી વિવેકાધીન સત્તાના ઉપયોગની બાબતમાં કોઈપણ કડક અભિગમ મૂકવો મુશ્કેલ છે. કલમ ૪૨૭(૧) ના ચિંતનમાં નિર્દેશ જારી કરવા કે અસ્વીકાર કરવાની બાબતમાં અનુસરવા માટે કોર્ટ માટે કોઈ કટ એન્ડ ડ્રાઈડ ફોર્મ્યુલા નથી. આપેલ કેસમાં નિર્દેશ જારી કરવો જોઈએ કે નહીં તે આચરવામાં આવેલા ગુના અથવા ગુનાઓની પ્રકૃતિ અને તે પરિસ્થિતિ પર આધાર રાખશે જેમાં સજાઓ એકસાથે ચાલવાનો પ્રશ્ન ઉભો થાય છે. તેથી, આ દેશની હાઈકોર્ટોએ કેદીઓને આવા લાભો અસ્વીકાર કરવા જેટલી જ સજા એકસાથે ચલાવવા માટે નિર્દેશો જારી કરવાના તેમના વિવેકાધીન અધિકારનો આશ્રય લીધો છે અને તેનો ઉપયોગ કર્યો છે. ઉદાહરણ તરીકે, સુમલો @ હિમલા ભૂરિયા અને ઓર્સ. વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને ઓર્સ. ૨૦૦૭ ક્રિ.એલ.એજ. ૬૧૨ માં ગુજરાત હાઈકોર્ટ દ્વારા સજા એકસાથે ચલાવવા માટેનો નિર્દેશ અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો જે ત્રણ અલગ-અલગ જગ્યાએ ગુનાઓ આચરવા સાથે

સંબંધિત હતો જેના પરિણામે ત્રણ અલગ-અલગ કોર્ટો સમક્ષ ત્રણ અલગ-અલગ પ્રોસિક્યુશન થયા હતા. હાઈકોર્ટે અવલોકન કર્યું:

"એક જ વ્યવહાર' નો નિયમ ગમે તે હદ સુધી ખેંચવામાં આવે તો પણ ઉપરોક્ત કેસોને 'એક જ વ્યવહાર' ના છત્ર હેઠળ લાવશે નહીં અને તેથી આ અરજી નિષ્ફળ જાય છે. અરજી ફગાવી દેવામાં આવે છે."

૮.૧ વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી કાનાણીએ તેમની રજૂઆતને મજબૂત કરવા માટે શ્યામ પાલ વિરુદ્ધ દયાવતી બેસોયા અને અન્ય (ઉપર દર્શાવેલ) ના કેસ પર આધાર રાખ્યો હતો, પરંતુ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો અરજદાર માટે બહુ ઉપયોગી થશે નહીં, કારણ કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ અને નવી દિલ્હીની સાકેત કોર્ટના ડિસ્ટ્રિક્ટ એન્ડ સેશન્સ જજ દ્વારા અપીલમાં સમર્થન પામેલ એન.આઈ. એક્ટ, ૧૯૮૧ ની કલમ ૧૩૮ હેઠળ દોષિત ઠરાવને દિલ્હી હાઈકોર્ટે જાળવી રાખ્યા પછી, આ માટર અપીલના માધ્યમથી એપેક્સ કોર્ટ સુધી મુસાફરી કરી હતી. એપેક્સ કોર્ટ સમક્ષની દલીલો ફક્ત સજાની આસપાસ કેન્દ્રિત હતી. ઉપરોક્ત ચુકાદાના પેરા ૧૩ અને ૧૪ માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે:

"(૧૩) જો કે આ જોગવાઈ આ કોર્ટની તપાસ હેઠળ અસંખ્ય વખત આવી છે, તેમ છતાં આપણે વી.કે. બંસલ વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૧૩) ૭ એસસીસી ૨૧૧ માંના એક તાજેતરના પ્રવચનનો આર્થિક

રીતે સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ જ્યાં એવું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું કે જો કે કલમ ૪૨૭ (૧) પરથી તે સ્પષ્ટ છે કે કોર્ટ પાસે એવો નિર્દેશ જારી કરવાની શક્તિ અને વિવેકાધીન સત્તા છે કે પાછળથી કરવામાં આવેલી સજા અગાઉની સજાઓ સાથે એકસાથે ચાલશે, સોંપવામાં આવેલી શક્તિની પ્રકૃતિ જ, પૂર્વદર્શન કરે છે કે વિવેકાધીન સત્તા, ન્યાયિક રેખાઓ પર જવી પડશે કે યાંત્રિક કે રૂઢિચુસ્ત રીતે નહીં. તેમાં રેખાંકિત કરવામાં આવ્યું હતું કે આવી શક્તિના ઉપયોગમાં કોર્ટ માટે અનુસરવા માટે કોઈ કટ એન્ડ ડ્રાઈડ ફોર્મ્યુલા નથી અને તેની ન્યાયીપણા અથવા અન્યથા આચરવામાં આવેલા ગુના અથવા ગુનાઓની પ્રકૃતિ અને સહવર્તી તથ્યો અને સંજોગો પર આધાર રાખશે. જો કે, તે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું હતું કે કાનૂની સ્થિતિ એવા કેસોમાં કેદીઓના ફાયદા માટે વિવેકાધીન સત્તાના ઉપયોગની તરફેણ કરે છે જ્યાં પ્રોસિક્યુશન એક જ વ્યવહાર પર આધારિત છે, ભલે તેના સંબંધમાં અલગ ફરિયાદો દાખલ કરવામાં આવી હોય. કેવેટ એ પણ હતું કે આવી છૂટ એવા વ્યવહારો સુધી લંબાવી શકાતી નથી જે એકબીજાથી સ્પષ્ટપણે અલગ, જુદા અને સ્વતંત્ર હોય અને અન્ય લોકોમાં જ્યાં પક્ષકારો સમાન ન હોય.

(૧૪) કોર્ટને અગાઉની સજા સાથે પાછળથી કરવામાં આવેલી સજા એકસાથે ચલાવવાનો નિર્દેશ કરવા સક્ષમ બનાવવા માટે નિર્ણાયક પરિબળ તરીકે એક જ વ્યવહારની અનિવાર્ય આવશ્યકતા પર આ રીતે ભાર

મૂકવામાં આવ્યો હતો. તે પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે સજા એકસાથે ચલાવવાનો નિર્દેશ માત્ર મૂળભૂત સજા પૂરતો જ મર્યાદિત રહેશે."

૯. પ્રતિવાદી નં. ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી સાકુંડેએ દલીલ કરી હતી કે જ્યારે ૦૭.૦૨.૨૦૧૯ ના રોજ દોષિત ઠરાવનો આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે અરજદાર કોઈપણ કેદની સજા ભોગવી રહ્યો ન હતો, તેથી ટ્રાયલ કોર્ટ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ ની જોગવાઈ ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર ન હતી. ઉપરોક્ત દલીલ સ્વીકારવી શક્ય નથી કારણ કે કલમ ૪૨૭ ના હેતુ માટે કેદની સજા પામેલ વ્યક્તિએ તે સજા પસાર થયાની ક્ષણથી જ તે સજા ભોગવી રહી હોવાનું માનવું જ પડશે. પાછળથી સજા પસાર કરતી વખતે અગાઉના કેસમાં આરોપી જામીન પર અથવા કસ્ટડીમાં હોઈ શકે છે. 'કેદની સજા ભોગવી રહ્યો છે' તે પરિભાષા પર શબ્દશઃ અર્થઘટન અસંગત પરિણામો તરફ દોરી જશે ખાસ કરીને જ્યાં એક જ દિવસે બે અલગ-અલગ ટ્રાયલમાં એક પછી એક બે સજાઓ ફટકારવામાં આવે. ક્યાં તો જજ માત્ર એટલા માટે વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ કરશે નહીં કે અગાઉના કેસમાં દોષિત વ્યક્તિ કેટલાક સમય માટે જેલની અંદર ન હતી અને બીજા કેસમાં ચુકાદો જાહેર કરવા માટે તેને તરત જ પાછો બોલાવશે. આવા અસંગત અને બળજબરીભર્યા પરિસ્થિતિ ધારાસભા દ્વારા હેતુપૂર્વક ગણવામાં આવી ન હતી તેવું કહી શકાય નહીં. ટ્રાયલ કોર્ટ માટે એ ફરજિયાત નથી કે તે તમામ કેસોમાં નિર્દેશ કરે કે પાછળથી કરવામાં આવેલી સજા અગાઉની

સજા સાથે એકસાથે ચાલશે. સજાઓ એકસાથે ચાલવાનો નિર્દેશ કરવા માટે ચુકાદામાં ઓમિશન (ચૂક) એ સંકેત હશે કે કોર્ટનો હેતુ હતો કે સજા ક્રમશઃ રહેશે. ટ્રાયલ કોર્ટ કલમ ૪૨૭(૧) ની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકીને ઉપરોક્ત વિભાગ દ્વારા કલ્પના કરાયેલ આવશ્યક નિર્દેશ આપી શકે છે. અપીલ કોર્ટ આરોપીની પ્રાર્થનાને અસ્વીકાર કરવા માટે ટ્રાયલ કોર્ટને પ્રેરિત કરનાર કારણોની તપાસ પર અને આપેલા કારણો ન્યાયિક વિવેકાધીન સત્તાના ઉપયોગ સાથે સુસંગત નથી તે શોધી કાઢવા પર, અપીલ ફગાવી દેવા છતાં, દોષિત ઠરાવ અને સજા જાળવી રાખીને પણ જરૂરી રાહત આપી શકે છે.

૧૦. મોહમ્મદ અખ્તર હુસૈન વિરુદ્ધ આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સના કેસમાં, એઆઈઆર ૧૯૮૮ એસસી ૨૧૪૩ માં નોંધાયેલ, એપેક્સ કોર્ટે આયોજન કર્યું હતું કે વર્ષોથી મૂળભૂત અંગૂઠાનો નિયમ એકસાથે સજાઓ માટે કહેવાતા એક જ વ્યવહારનો નિયમ રહ્યો છે, પરંતુ એવું પણ અવલોકન કર્યું છે કે જો ગુના સાથે સંબંધિત વ્યવહાર સમાન ન હોય અથવા ગુનાની રચના કરતા તથ્યો તદ્દન અલગ હોય તો આ નિયમને કોઈ એપ્લિકેશન નથી. આમ, જ્યાં અલગ-અલગ વ્યવહારો હોય, અલગ-અલગ અપરાધ નંબરો હોય અને અલગ-અલગ ચુકાદાઓ દ્વારા કેસો નક્કી કરવામાં આવ્યા હોય, ત્યાં સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ એકસાથે સજા આપી શકાતી નથી. વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી કાનાણીની દલીલ કે આ કોર્ટના સહજ અધિકારક્ષેત્રમાં

કલમ ૪૨૭ ને અમલમાં મૂકવાનું કારણ એ રહેશે કે તમામ ચાર કેસોમાં કાર્યવાહીનું કારણ સમાન હશે, કારણ કે ચેકો એક જ વ્યવહાર માટે આપવામાં આવ્યા હતા. ઉપરોક્ત દલીલ ગુણો સફળ કરતી નથી, કારણ કે ચેકના અનાદરના સંબંધમાં પ્રોસિક્યુશન માટે કાર્યવાહીનું કારણ ત્યારે જ ઉભું થાય છે જ્યારે ડ્રોઅર દરેક ટેન્ડરના સંબંધમાં એન.આઈ. એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ ના પ્રોવાઈઝો (બી) સાથે કલ્પના કરાયેલ નોટિસ પછી, નિર્ધારિત સમયગાળાની અંદર ચૂકવણી કરવામાં ડિફોલ્ટ કરે છે અને ડ્રોઈ બેંક દ્વારા આ આધાર પર ચૂકવણી ન કરવામાં આવે કે ડ્રોઅરના ખાતામાં બાકી રકમ ચેક વટાવવા માટે અપૂરતી છે અથવા તે ડ્રોઈ બેંક સાથે કરેલા કરાર દ્વારા તે ખાતામાંથી ચૂકવવાની વ્યવસ્થા કરેલી રકમ કરતાં વધી જાય છે. ચેકનું દરેક ટેન્ડર અને તેનો અનાદર અલગ કાર્યવાહીનું કારણ આપે છે بشرط (શરતે) કે આ દરેક ચેકના સંબંધમાં અલગ નોટિસો જારી કરવામાં આવે. નોટિસ દ્વારા આવરી લેવાયેલા તમામ વ્યવહારોને એક જ વ્યવહાર તરીકે ગણવા માટે એક જ નોટિસમાં તમામ ઉદાહરણોને આવરી લઈને કાર્યવાહીના કારણોને જોડવાથી પેચી અટકતો નથી, જે એક જ ટ્રાયલને મંજૂરી આપે છે. જો કે, એવા કેસમાં જ્યાં જુદી જુદી તારીખો પર ચેકો જારી કરવામાં આવ્યા હોય, જુદી જુદી તારીખો પર રજૂ કરવામાં આવ્યા હોય અને દરેક ડિફોલ્ટના સંબંધમાં અલગ નોટિસો જારી કરવામાં આવે, ત્યારે વ્યવહારને એક જ વ્યવહાર ગણી શકાતો નથી, જે હાથ પરના વર્તમાન કેસમાં બન્યું છે.

૧૧. કેરળ હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે ચાકો વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્યના કેસમાં, ૨૦૦૩ (૪) આર.સી.આર. (ક્રિમિનલ) ૮૪૧ માં નોંધાયેલ, આયોજન કર્યું હતું કે જ્યારે આજીવન કેદની સજા ભોગવતી વ્યક્તિને પાછળથી આજીવન કેદની સજા કરવામાં આવે ત્યારે કલમ ૪૨૭ હકારાત્મક છે, પાછળથી કરવામાં આવેલી સજા એકસાથે ચાલશે અને કોઈ અલગ આદેશની જરૂર નથી. કોર્ટે એ પ્રશ્નની પણ તપાસ કરી કે શું સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે સજાના અમલીકરણના સંબંધમાં નિર્દેશ પાછળથી પસાર કરી શકાય છે કે કેમ. કલમ ૩૬૨ ની જોગવાઈઓનો સંદર્ભ લઈને, કોર્ટે આયોજન કર્યું કે આ કલમ એ દૃષ્ટિકોણને પણ સમર્થન આપશે કે જો કોર્ટ ખોટો દૃષ્ટિકોણ અપનાવે તો પણ સી.આર.પી.સી. કલમ ૪૮૨ હેઠળની અરજી દ્વારા તેને સુધારી શકાતો નથી. આ સંદર્ભમાં સરોજ દેવી વિરુદ્ધ પ્યારે લાલના કેસમાં આપવામાં આવેલ ચુકાદો, એઆઈઆર ૧૯૮૧ એસસી ૭૩૬ માં નોંધાયેલ, પણ સંબંધિત હોઈ શકે છે જેમાં એવું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે કે અગાઉના આદેશની સમીક્ષા કરવા માટે સી.આર.પી.સી. કલમ ૪૮૨ હેઠળ સહજ શક્તિઓનો આશ્રય લઈ શકાતો નથી, કારણ કે કલમ ૩૬૨ હેઠળ તેની સ્પષ્ટ મનાઈ છે.

૧૧.૧ અપવાદરૂપ કેસોમાં સહજ શક્તિનો ઉપયોગ કરવાનો છે અને તે પણ કાળજીપૂર્વક અને સાવધાનીપૂર્વક જ્યારે અન્ય કોઈ ઉપાય ન હોય જેનો

અસરકારક રીતે લાભ લઈ શકાય. લિટિગન્ટને તેની ફરિયાદના નિવારણ માટે તેના માટે ઉપલબ્ધ વૈધાનિક જોગવાઈને છોડીને પોતાના હેતુને સ્વ-સેવા કરવા માટે કાયદાની પ્રક્રિયાને મરડવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી. અરજદાર પાસે દોષિત ઠરાવ સામે અપીલ દાખલ કરવાનો અધિકાર હતો જ્યાં અપીલ કોર્ટ પાસે સબસ્ટેન્ટિવ સજા પસાર કરતી વખતે કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં લીધા પછી આવા નિર્દેશ આપવા માટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ વિવેકાધીન અધિકારનો ઉપયોગ કરવાની તક હોઈ શકે છે. અહીં તત્ક્ષણ કેસમાં, અરજદારે દોષિત ઠરાવના આદેશ સામે કોઈ અપીલ પસંદ કરી નથી, તેથી હાઈકોર્ટ માટે કોઈપણ તારણ, સજા અથવા આદેશની શુદ્ધતા, કાયદેસરતા અથવા યોગ્યતા શોધવા માટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૯૭(૧) હેઠળ કોઈ વધુ પડકાર નથી. કેદી સી.આર.પી.સી. હેઠળ આ કોર્ટના સહજ અધિકારક્ષેત્રનું આહ્વાન એવા કેસમાં કરી શકે છે જ્યાં ટ્રાયલ કોર્ટ અને પ્રથમ અપીલ કોર્ટ અથવા રિવિઝન કોર્ટ, જે પણ કેસ હોય, ચુકાદામાં સી.આર.પી.સી. કલમ ૪૨૭(૧) હેઠળ લાભો આપવામાં નિષ્ફળ ગઈ હોય. જો ટ્રાયલ કોર્ટ, અપીલ કોર્ટ અથવા રિવિઝનલ કોર્ટે સભાનપણે સી.આર.પી.સી. કલમ ૪૨૭(૧) હેઠળ તેના મનનો પ્રયોગ કર્યો હોત અને કેદીને લાભો નકાર્યા હોત, તો કેદી ચુકાદાના તે ભાગની ફરીથી સમીક્ષા કરવા માટે સી.આર.પી.સી. કલમ ૪૮૨ નું આહ્વાન કરી શકતો નથી, કારણ કે તે સી.આર.પી.સી. કલમ ૩૬૨ હેઠળ પ્રતિબંધ બનશે.

૧૧.૨ આપેલા કેસમાં, અરજદારે જુદી જુદી તારીખોની જુદી જુદી રકમના ચાર અલગ-અલગ ચેકો આપીને અને તેના અનાદર દ્વારા, એક જ વ્યવહારની વિચારણાને બાજુ પર રાખી દીધી છે. સહજ શક્તિના ઉપયોગ હેઠળ, આ કોર્ટ પાસે કેસના ગુણોમાં પ્રવેશવાનો કોઈ અવકાશ રહેશે નહીં કે ન તો ચેકો એક જ વ્યવહાર હેઠળ જારી કરવામાં આવ્યા હતા કે કેમ તેની તપાસ કરવા માટે પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓનું વિશ્લેષણ કે પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનું રહેશે. આવી તથ્ય શોધવાની કામગીરી અપીલ કોર્ટ દ્વારા કરી શકાય છે જ્યાં લદાયેલ દોષિત ઠરાવ અને સજાને પડકારી શકાય છે અને ત્યારબાદ રિવિઝનલ કોર્ટ સમક્ષ. કાનૂની સ્થિતિ કેદીઓના ફાયદા માટે વિવેકાધીન સત્તાના ઉપયોગની તરફેણ કરે છે, જો કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭ હેઠળ ઉપયોગમાં લેવાની શક્તિ જ્યાં પ્રોસિક્યુશન એક જ વ્યવહાર પર આધારિત છે જે ચોક્કસપણે ન્યાયિક રેખાઓ પર હોવી જોઈએ અને યાંત્રિક અને રૂઢિચુસ્ત રીતે નહીં; તે ગુનાની પ્રકૃતિ અને સહવર્તી તથ્યો અને સંજોગો પર આધાર રાખશે.

૧૧.૩ અપીલ અથવા રિવિઝનના માધ્યમથી અસરકારક વૈકલ્પિક ઉપાય અરજદાર માટે ઉપલબ્ધ હતા, જ્યાં કેસની હકીકત અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતી કોર્ટ, સજાની નિરાશાત્મક અસર ખોવાઈ ન જાય તે ધ્યાનમાં રાખીને; સજાઓ એકસાથે ચલાવવાનો નિર્દેશ ન આપવો જોઈએ, જો તેમ કરવાથી સજાઓ બિનઅસરકારક બને અથવા ગુનો પરિણામહીન બને અને જો અનેક સજાઓને

એકસાથે ચાલવાની મંજૂરી આપવામાં આવે તો ગુનો સજા વિનાનો રહી શકે છે, તે ધ્યાનમાં રાખીને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૭(૧) હેઠળ આપવામાં આવેલી શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકતી હોત.

૧૨. અરજદારે સજાઓ સ્વીકારી છે અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તેની પર પસાર કરવામાં આવેલા દોષિત ઠરાવ અને સજાના આદેશ સામે અપીલ અથવા રિવિઝન પસંદ કરવાનું પસંદ કર્યું નથી. કેદની સજા ઉપરાંત, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૫૭ હેઠળ વળતર તરીકે ફરિયાદીને ચેકની રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે. અરજદારે પોતાની જવાબદારી નિભાવવાને બદલે કેદ ભોગવવાનું પસંદ કર્યું છે. ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડમાં જોગવાઈ કર્યા મુજબ અરજદાર માટે વૈકલ્પિક ઉપાય ઉપલબ્ધ છે, તેથી આ કોર્ટ પાસે અરજી પર વિચારણા કરવાનું કોઈ કારણ નથી.

૧૩. પરિણામે, અરજી નિષ્ફળ જાય છે અને તદનુસાર ફગાવી દેવામાં આવે છે. રૂલ ડિસ્ચાર્જ કરવામાં આવે છે.

મેરી વડક્કન / પંકજ

(ગીતા ગોપી, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.